

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 1 Culturele uitwisseling in de middeleeuwen en de massacultuur

1 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Het is metrisch. (Het gregoriaans kende geen vaste maatsoort of regelmatig ritme, maar de melodie in het fragment heeft dat wel.)
- Er is instrumentale begeleiding. (In de tweede helft wordt de melodie instrumentaal meegespeeld.)
- Er is/er zijn een begeleidende liggende toon of tonen.
- Er wordt in de volkstaal gezongen. (Het gregoriaans werd in het Latijn gezongen.)

per juist antwoord

1

Opmerking

Aan het antwoord 'het is meerstemmig / het is polyfoon' mogen geen scorepunten worden toegekend.

2 maximumscore 2

twee van de volgende:

- notatie van toonhoogte met behulp van (vier) lijnen
- gebruik van sleutel (hier (gestileerde) C / do-sleutel)
- notatie van noten als ruiten/blokjes/vierkanten

per juist antwoord

1

3 maximumscore 3

- eenheid: Met het streven naar eenheid wilde de Kerk van Rome (twee van de volgende):
 - het idee van één (goddelijke) waarheid uitdragen.
 - haar centrale/leidende (machts)positie bevestigen.
 - haar autoriteit (in geloofszaken) onderstrepen.
- notenschrift: Het notenschrift zorgde voor de uniforme en/of correcte overdracht van een melodie (en deze vaste vorm kon de eenheid bewerkstelligen)

2

1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De hoofdrolspelers zijn telkens volgens hetzelfde (kleur)schema vormgegeven (non met zwarte kap en blauwgrijze mantel, Maria in blauwe mantel met het kindje Jezus in het rood op een troon, Christus met blauwgrijze lendendoek aan het kruis). - De figuren bestaan uit eenvoudige, heldere lijnen (alleen de essentie is weergegeven. Geen overvloed aan details en/of licht-donker werking). - De scènes spelen zich steeds af op de voorgrond. - De achtergrond is een egaal wit vlak. 	
	per juist antwoord	1
5	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • lessen (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> - De macht van God is groot / God kan wonderen verrichten, het kruisbeeld komt tot leven. - De 'zorg' en/of genade van God is groot, hij behoedt deze non voor een misstap (en zij en de andere nonnen danken Maria). - Maria is een belangrijke middelares tussen de gelovige en God, zij begint te huilen op het moment dat de non haar / God verlaat. • geschikt als didactisch middel (een van de volgende): Het antwoord moet de volgende strekking hebben: (herkenbaarheid) Het verhaal staat dicht bij de gelovigen, want het bevat menselijke emoties (verleiding / verliefdheid / jaloezie) en/of het speelt zich af in een voor gelovigen herkenbare locatie (klooster) en/of het betreft een voor gelovigen herkenbare situatie (verboden liefde) 	2
		1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 2

- verschil (een van de volgende): 1
 - In geluidsfragment 1 is sprake van beperkte instrumentale begeleiding (bourdon), terwijl in geluidsfragment 2 sprake is van een uitgebreidere instrumentale begeleiding.
 - In geluidfragment 2 is sprake van slagwerk en dit ontbreekt in geluidsfragment 1.
 - Fragment 1 heeft door zang en instrumentatie een Europees karakter en fragment 2 een Arabisch karakter.
 - In geluidsfragment 2 is sprake van kwart-tonen en niet in geluidsfragment 1.
- verklaring (het antwoord moet de volgende strekking hebben): 1
 Behalve over de (relatieve) toonhoogtes geven de oude notaties geen informatie over tempo / instrumentale bezetting / klankkleur / dynamiek enzovoorts. (Uitvoerders hebben dus geen andere keuze dan het geven van een eigen interpretatie aan het materiaal op basis van onderzoek van cultuurhistorische bronnen)

7 maximumscore 2

voorbeelden van juiste antwoorden zijn:

- Het uitvoeren van de *Cantigas* kan ingezet worden om aan te tonen dat het samenleven en werken van verschillende geloofsgroepen een historische basis heeft (historische legitimiteit) / geen nieuw fenomeen is, maar van alle tijden is 1
- Aan het hof van Alfonso de Wijze leefden en werkten Joden, Arabieren en Christenen namelijk vreedzaam samen, ze worden (samen) musicerend afgebeeld in de *Cantigas* 1

of

- Het uitvoeren van de *Cantigas* kan ingezet worden om het positieve effect van religieuze tolerantie te tonen / om te laten zien dat het samenleven en werken van (deze) verschillende geloofsgroepen fraaie kunst kan opleveren 1
- De *Cantigas* ontstonden namelijk in een tolerante cultuur. Aan het hof van Alfonso de Wijze leefden en werkten Joden, Arabieren en Christenen vreedzaam samen, ze worden (samen) musicerend afgebeeld in de *Cantigas* 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 3

drie van de volgende:

- liefhebbers van wereldmuziek / liefhebbers van nieuwe, (voor hen) onbekende muziek, vanwege de samenwerking met muzikanten uit verschillende tradities
- fans uit het thuisland van de gastmuzikanten, vanwege het optreden van hun idolen
- maatschappelijk geëngageerd publiek, vanwege het idealistische karakter van het project
- mensen met een migratie-achtergrond, vanwege het cross-culturele karakter van de muziek

per juist antwoord

1

9 maximumscore 2

Wereld van verschil komt tot uitdrukking door (twee van de volgende):

- het gebruik van twee verschillende beeldtalen, de kleurige tekeningen/animaties tegenover de zwart-wit foto's / zwart-wit videobeelden.
- de grenzen die worden getrokken, in de vorm van een stippellijn of het maken van scheuren.
- de fragmentatie van de beelden, de 'uitgeknipte' beelden van de zangers/muzikanten staan los van elkaar / worden over elkaar heen geplakt / worden tegenover elkaar geplaatst.
- het gebruik van alleen zwart-wit voor de beelden van BLØF en de toevoeging van de kleur paars in de beelden van Typhoon.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 2 Niet-westerse culturen als inspiratiebron voor Europese kunst in de zeventiende eeuw

10 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- Geleerden gingen mee (een van de volgende): 1
 - voor het opdoen van kennis / voor het vastleggen en bestuderen van nieuw gebied (flora, fauna)
 - om hun expertise in te brengen (en zo economisch voordeel te behalen. Bijvoorbeeld cartografie / het vinden van bruikbare / geneeskundige planten)
- Kunstenaars gingen mee om visueel verslag te doen / om nieuw gebied in beeld vast te leggen / om de 'heldendaden'/verrichtingen vast te leggen 1

11 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Brazilië werd gezien als een land van overvloed / natuurlijke rijkdom: in de voorstelling zie je veel vruchten, groen en dieren.
- Brazilië werd gezien als een land met een ongeciviliseerde bevolking: in de voorstelling worden prominent twee Brazilianen / 'inboorlingen' naakt afgebeeld en/of zie je naakte, dansende mensen op de achtergrond.
- Brazilië werd gezien als een paradijs op aarde. De voorstelling is gebaseerd op afbeeldingen van het paradijs (met onder meer een naakte Adam en Eva en een slang).

Opmerking

Aan een antwoord met de strekking 'het gaat hier om zwarte slaven / ondergeschikten met een blanke meerdere' mogen geen scorepunten worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

drie van de volgende:

- De voorstelling betreft in beide gevallen een alledaags tafereel.
- Beide werken vallen in het genre landschapschilderkunst.
- Het landschap is in beide gevallen natuurgetrouw weergegeven (veel aandacht voor licht en specifieke details).
- In beide gevallen nemen lucht en water een prominente positie in het landschap in (lage horizon, met kleine figuren).

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien een of geen antwoord juist	0

13 maximumscore 2

- De *Historia Naturalis Brasiliae* heeft een wetenschappelijke / educatieve functie. De nadruk ligt op de fysieke kenmerken van de figuren / de attributen / de kleding en/of de gebruiken (en de achtergrond is weggelaten) 1
- De afbeeldingen op de wandkleden hadden vooral een decoratieve / esthetische functie. De figuren zijn opgenomen in een verhalende scène, waarbij het exotische karakter benadrukt wordt door kleur en een rijkdom aan dieren en planten 1

Opmerking

Per antwoord alleen 1 scorepunt toekennen als zowel de functie als de daarbij passende beschrijving van de afbeelding is gegeven.

14 maximumscore 2

twee van de volgende:

- het tonen van eruditie / wetenschappelijke interesse
- het verspreiden van (wetenschappelijke) kennis / het delen van kennis van overzeese/Braziliaanse vogelsoorten
- het eren van Gods schepping (door het tonen van de grootsheid van de natuur / van de diversiteit in de natuur)
- het tonen van de band met overzeese gebieden / de koloniën tonen

per juist antwoord	1
--------------------	---

Vraag	Antwoord	Scores
15	<p>maximumscore 2</p> <p>drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> - toepassing van een architraaf - toepassing van guirlande / festoen - toepassing van lijstwerk / gebruik van een kroonlijst - de blokvormige versieringen aan de lijst (guttae) - de symmetrische indeling van de gevel - de opbouw van de gevel in drie lagen (basement/verhoging, met daarboven twee verdiepingen) - de (streng) geometrische ordening van de gevel in horizontalen en verticalen 	
	indien drie antwoorden juist	2
	indien twee antwoorden juist	1
	indien een of geen antwoord juist	0
16	<p>maximumscore 2</p> <p>De classicistische stijl werd voor dergelijke gebouwen geschikt geacht, omdat (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> - met deze stijl werd verwezen naar de macht / grootsheid van het Griekse of Romeinse rijk. - de klassieken een toonbeeld vormden van beschaving/geleerdheid. - deze stijl werd verbonden met harmonie en dit past goed bij het ideaal van een goede staatsman. - het strenge aanzien van deze stijl goed aansloot bij het eveneens strenge calvinisme. 	
	per juist antwoord	1
17	<p>maximumscore 3</p> <p>drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Afrika en Amerika worden als naakte wilden afgebeeld (tegenover de geklede stedenmaagd en Europa en Azië). - Afrika en Amerika staan op de tweede rang, ze zijn het verst van de stedenmaagd af geplaatst (achter Europa en Azië). - De personen die Afrika en Amerika voorstellen lijken meer 'aan het werk' (staan gebogen / kijken ingespannen, ze slepen dieren/mensen richting de stedenmaagd, terwijl Europa en Azië in rust, trots rechtop staan). - De personen die Afrika en Amerika voorstellen worden arm voorgesteld, zonder (culturele) rijkdommen (terwijl Europa een overvloed aan voedsel en dieren heeft en Azië wierook en een kistje met kostbaarheden meedraagt). 	
	per juist antwoord	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

18 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
 Het (leren) musiceren werd gezien als een waardevolle activiteit in een brede opvoeding / brede ontwikkeling in het werken aan (innerlijke) beschaving.

Opmerking

*Geen scorepunt toekennen voor antwoorden in de trant van:
 Het is een manier om te laten zien dat je welvarend/rijk bent.*

19 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Er is maar een beperkt aantal partijen (en daarom niet te complex).
- De melodie is / de melodieën zijn relatief eenvoudig (en dus ook geschikt voor niet-professionele musici).
- Het tempo is laag en/of het tempo kent maar één wisseling (en dus is het stuk ook geschikt voor niet-professionele musici).

per juist aspect

1

20 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Er hoefden geen nieuwe composities te worden geschreven, want in de protestantse kerk werd een vastgesteld repertoire van psalmteksten gezongen / want de teksten werden gezongen op bestaande melodieën.
- In de protestantse kerk werd eenstemmig gezongen (want dan was de tekst beter verstaanbaar / want dat paste bij het streven naar soberheid) en/of de predikant zette de zang in (leidde de zang), waardoor een koordirigent niet noodzakelijk was.
- In de protestantse kerk was instrumentale begeleiding niet toegestaan (want dat zou afleiden van de tekst / want dat paste bij het streven naar soberheid), er waren dus ook geen musici nodig.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 3 Interculturaliteit tijdens de Cultuur van het Moderne en de Massacultuur

21 maximumscore 2

twee van de volgende verklaringen:

- (gebrekkige kennis) Er was onder grote delen van de westerse bevolking weinig (feitelijke) kennis over de verschillen tussen deze culturen (weinig informatie / nauwelijks gelegenheid tot reizen).
- (primitieve / exotische / 'andere' cultuur) Niet-westerse culturen werden beschouwd als van een lager beschavingspeil / ze werden beschouwd als primitief / ze werden vooral beschouwd als exotisch / 'anders' en werden daardoor bij elkaar, onder één noemer geschaard.
- (fantasiebeeld) Het Oosten was vooral een constructie van westerlingen om hun fantasieën en ideeën over 'de ander' (sprookjesachtig, wreed, sensueel) op te projecteren. Het ging niet om de culturen zoals ze werkelijk waren, maar om westerse fantasiebeelden van die culturen).

per juist antwoord

1

22 maximumscore 3

drie van de volgende:

- De handgebaren en bewegingen van St. Denis hebben een decoratieve functie / zijn gericht op het betrekken van het publiek / op het effect. (Ze hebben geen betekenis zoals de handgebaren en bewegingen van Devi.)
- St. Denis houdt regelmatig poses vast, waardoor ze rekening houdt met het showeffect voor het publiek. (Bij Devi gaan de bewegingen in een flow door.)
- St. Denis vergroot haar bewegingen / maakt haar bewegingen spectaculairder door haar kleding in te zetten. (Devi's kleding wordt tijdens het dansen niet ingezet om de beweging te vergroten.)
- De mimiek en oogbewegingen van St Denis zijn nadrukkelijk, en gericht op contact leggen met het publiek. (De mimiek en oogbewegingen van Devi dragen bij aan de vertellingen en zijn introverter.)
- De dans van St. Denis heeft een slot/eindhouding, zoals bij shows.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Grahams danstaal in *Lamentation* is expressionistisch / komt van binnenuit / is eigen (en is geen samenvoeging van elementen van andere (exotische) dansen).
- Graham hult zich in *Lamentation* in een 'abstract' gewaad of doek (ze maakt geen gebruik van een versierend of exotisch kostuum / ze maakt geen gebruik van een kostuum dat geïnspireerd is op andere culturen).
- Graham voert *Lamentation* uit in een leeg of abstract decor (ze maakt geen gebruik van verhalende en/of exotische elementen, zoals St. Denis).
- De muziek van *Lamentation* is modern (er wordt geen gebruikgemaakt van (zogenaamd) folkloristische/exotische muziek, zoals bij St. Denis).

per juist antwoord

1

24 maximumscore 3

drie van de volgende:

- De bewegingen zijn hoekig (expressief), niet elegant / niet gericht op esthetiek.
- De beweging komt vanuit het torso.
- De beweging is (ook) gericht op de vloer, het aarden.
- Het gaat om variaties op een beweging (het is monotoon, bij de academische dans is de variatie aan bewegingen groter).
- De gezichtsexpressie speelt een wezenlijke rol.

per juist antwoord

1

25 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Deze culturen golden als voorbeeld van oorspronkelijkheid en ongekunstelde/authentieke expressie (niet bedorven door de westerse beschaving en/of de burgerlijke moraal).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

26 maximumscore 2

De grootsheid wordt getoond door (twee van de volgende):

- enscenering: de enorme ruimte met grote aantallen acteurs / de symmetrische/geordende plaatsing van groepen acteurs/dansers.
- decor: de rijke/verfijnde cultuur met grootse architectuur / imposante sculpturen.
- rekvisieten: het gebruik van bijzondere/kostbare voorwerpen, zoals een verenwaaier of het gebruik van wierook.
- licht: een zonovergoten set die de schittering en grandeur van de omgeving versterkt.

per juist antwoord

1

Opmerking

Alleen een scorepunt toekennen als een juist theatervormgevingsmiddel wordt gegeven met de daarbij passende toelichting.

27 maximumscore 1

Het antwoord dient de volgende strekking te hebben:

In die tijd waren er alleen maar stomme films en daarbij is de zeggingskracht van het lichaam / zijn de bewegingen zeer belangrijk, en dankzij de dansopleiding was een acteur zich sterker bewust van de mogelijkheden van zijn lichaam.

28 maximumscore 3

- spel (een van de volgende): 1
 - (speelstijl) typematig spel / grote uitdrukking van emoties / overdreven mimiek
 - (mise-en-scène) de musical-achtige, op de beschouwer gerichte opzet
 - het Indiase accent van de dames op het bankje
- theatervormgeving (twee van de volgende): 2
 - (kostuum) kleurige (Indiase) kostumering, veel bling-bling
 - (decor) rijk versierde (Indiase) entourage/stijl in (architectuur / meubilering, exotische planten)
 - (muziek / dans) de prominente rol voor de Indiase muziek (en dans)

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

29 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Bollywoodfilms worden gekenmerkt door een 'overdreven' acteerstijl en/of uitbundige glitter en glamour. Vanuit de postmoderne kunstopvatting zijn westerse filmmakers geïnteresseerd in 'foute' / (lage) cultuuruitingen (dat wat niet gerekend wordt tot 'de goede smaak').
- Bollywoodfilms worden geproduceerd vanuit andere (niet-westerse) esthetische / culturele opvattingen. Vanuit de postmoderne kunstopvatting zijn westerse filmmakers geïnteresseerd in het loslaten van het éne 'juiste', westerse perspectief (relativisme).
- Bollywoodfilms zijn soms remakes / kopieën van westerse films/Hollywoodfilms. Vanuit de postmoderne kunstopvatting zijn westerse filmmakers geïnteresseerd in kunst/cultuur waarin de originaliteitseis geen rol speelt / waarin vrijelijk geciteerd en gekopieerd wordt.
- Bollywoodfilms bevatten vaak een mix van stijlen (Hollywood en Indiase). Vanuit de postmoderne kunstopvatting zijn westerse filmmakers geïnteresseerd in het naast elkaar plaatsen/waarderen van verschillende stijlen.
- Bollywoodfilms bevatten vaak een mix van disciplines of genres (de mix van dans, muziek en drama of de combinatie van een romantische comedy met musicalfilm). Vanuit de postmoderne kunstopvatting zijn westerse filmmakers geïnteresseerd in dergelijke grensoverschrijdingen of complexiteit.

per juist antwoord 1

30 maximumscore 2

De antwoorden dienen de volgende strekking te hebben

- reden voor succes (een van de volgende): 1
 - Het verhaal is bekend, het westerse publiek kan het goed volgen.
 - Het verhaal is beproefd / het boek is geliefd, en is al meerdere keren met succes verfilmd en bewerkt voor toneel.
- risico's (een van de volgende): 1
 - De film moet zich meten met een boek dat zeer geliefd/succesvol is, en/of met eerdere (geslaagde) vertolkingen van het boek voor film en toneel.
 - Een vergelijking trekken tussen de samenleving in Engeland twee eeuwen geleden en de Indiase samenleving nu (bijvoorbeeld de praktijk van uithuwelijken), kan (politiek) gevoelig liggen.

Bronvermeldingen

Blok 1	
afbeelding 1	Bladzijde uit het handschrift van de <i>Cantigas de Santa Maria, Pois que dos Reys Nostro Sennor</i> , https://en.wiktionary.org/wiki/neume
afbeelding 2	Bladzijde uit het handschrift van de <i>Cantigas de Santa Maria, De non die geslagen werd</i> , http://images.library.upenn.edu/mrsidsceti/bin/image_jpeg2.pl?coll=printedbooks;subcoll=cantigas;image=cantigas_body0174.sid;level=1;degree=0
afbeelding 3	<i>De non die geslagen werd</i> (detail) http://images.library.upenn.edu/mrsidsceti/bin/image_jpeg2.pl?coll=printedbooks;subcoll=cantigas;image=cantigas_body0174.sid;level=1;degree=0
afbeelding 4	Afbeelding met muzikanten uit de <i>Cantigas de Santa Maria</i> , https://unamadelleteres.wordpress.com/galeria-dimatges/
afbeelding 5	Afbeelding met muzikanten uit de <i>Cantigas de Santa Maria</i> , http://musicologie.baloney.nl/main/vormen/vormen.vocaa4.htm
afbeelding 6	Afbeelding met muzikanten uit de <i>Cantigas de Santa Maria</i> . Links afgebeeld staat een moslim en rechts een Christen, https://homeseecurity.press/quotes/muslim-medieval-ages-art.html
afbeelding 7	Afbeelding met muzikanten uit de <i>Cantigas de Santa Maria</i> , https://historycollection.co/here-are-10-things-you-should-know-before-hosting-a-medieval-feast/5/
audio 1	<i>Pois que dos reys Nostro Sennor</i> , https://www.youtube.com/watch?v=2XkWm8fi3M4
audio 2	<i>Pois que dos reys Nostro Sennor</i> , https://www.youtube.com/watch?v=qMJteyA8MI
film 1	BLØF, documentaire, <i>Een manier om thuis te komen</i> (trailer), https://www.youtube.com/watch?v=vUsP650C2OU
film 2	BLØF, <i>Een en alleen, Umoja</i> , https://www.youtube.com/watch?v=XCzkggh3XCM
film 3	BLØF ft Typhoon, <i>Wereld van verschil</i> , 2017, https://www.youtube.com/watch?v=K5oLquw_TQo

- Blok 2
- afbeelding 1 Pieter Nason, *Johan Maurits van Nassau-Siegen*, 1675,
<https://upclosed.com/people/john-maurice-prince-of-nassau-siegen/gallery/>
 - afbeelding 2 *Historia Naturalis Brasiliae* (1647), door de geleerde arts en botanicus Willem Piso,
<https://ast.wikipedia.org/wiki/Ficheru:Historia-Naturalis-Brasiliae.jpg>
 - afbeelding 3 Frans Post, *Gezicht op de Rio Sao Francisco, Brazilië*, 1639,
<http://www.thehistoryblog.com/archives/date/2016/09/13>
 - afbeelding 4 Frans Post, *De Ossenkar*, 1638,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Ox_Cart_1638_Frans_Post.jpg
 - afbeelding 5 Ingekleurde houtsnedes in de *Historia Naturalis Brasiliae*, op basis van tekeningen van Albert Eckhout, <https://nl.pinterest.com/pin/517280707182730704/>
 - afbeelding 6 Wandtapijt naar schilderij van Albert Eckhout, slot Ehrenburg (Coburg),
<https://nl.wiktionary.org/wiki/wandtapijt>
 - afbeelding 7 Wandtapijt naar schilderij van Albert Eckhout,
<https://estherschreuder.wordpress.com/2011/12/06/%E2%80%A2-brazil-for-the-happy-few-louis-xiv/>
 - afbeelding 8 Plafondschildering met 80 afbeeldingen van Braziliaanse vogels gebaseerd op tekeningen van Albert Eckhout,
https://www.google.nl/search?q=albert+eckhout&biw=1600&bih=750&source=Inms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwiosuWgoOzRAhWqCsAKHadoDVQQ_AUIBigB#tbm=isch&q=vogelplafond+hof+van+saksen&imgsrc=Jz-8Hgw2-FVuQM%3A
 - afbeelding 9 Plafondschildering met 80 afbeeldingen van Braziliaanse vogels gebaseerd op tekeningen van Albert Eckhout,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Radebeul_Hofl%C3%B6%C3%9Fnitz_Festsaal_NO.jpg
 - afbeelding 10 Plafondschildering met 80 afbeeldingen van Braziliaanse vogels gebaseerd op tekeningen van Albert Eckhout, <http://delfyhall.com/2017/07/10/illustration-inspiration/>
 - afbeelding 11 Het Mauritshuis in 1825, geschilderd door Bartholomeus Johannes van Hove,
<http://www.geschiedenisbelevens.nl/mauritshuis-heropend/>
 - afbeelding 12 Timpaan aan de achterzijde van het stadhuis van Amsterdam,
<https://www.kaartenatlassen.nl/blog/atlas-wat-betekent-dat-eigenlijk>
 - afbeelding 13 Timpaan van het stadhuis van Amsterdam (achterzijde). De weergave vd prent hier is spiegelbeeldig aan de originele prent,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hubert_Quellinus_001.jpg
 - afbeelding 14 Detail van het timpaan van het stadhuis van Amsterdam (achterzijde), Afrika en Europa, <http://www.klaasschoof.com/amst3.html>
 - afbeelding 15 detail van het Timpaan van het stadhuis van Amsterdam (achterzijde), Azië en Amerika, <http://www.klaasschoof.com/amst3.html>
 - audio 1 Carolus Hacquart - *Sonata decima van Harmonia Parnassia*, 1686,
<https://www.youtube.com/watch?v=8kySHTY18WM>

Blok 3

- afbeelding 1 *Ruth st Denis als Isis*, 1904, <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-8474-a3d9-e040-e00a18064a99>
- afbeelding 2 *Ruth St Denis in Radha, the story of Krishna and his love for a mortal maid*, 1906, <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-848a-a3d9-e040-e00a18064a99>
- afbeelding 3 Ruth St. Denis with B. Horst, E. Malone, P. Wheeler and D. Humphrey in *Siamese Ballet, vaudeville*, 1918, <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-8637-a3d9-e040-e00a18064a99>
- film 1 Rukmini Devi, *Bharata natyam*, <https://www.youtube.com/watch?v=DHy06KCqfk4>
- film 2 Ruth St. Denis, *Indian Nautch Dance*, 1932, <https://www.youtube.com/watch?v=sBxcTDeQkJI>
- film 3 Martha Graham, *Lamentation*, 1930, <https://www.youtube.com/watch?v=I-lcFwPJUXQ>
- film 4 David Griffith, *Intolerance*, 1916, <https://www.youtube.com/watch?v=AV67tf4JYRI>
- film 5 Gurinder Chadha, *Bride And Prejudice*, 2004, DVD
- film 6 Joe Wright, *Pride and Prejudice*, 2005, https://www.youtube.com/watch?v=LHv4eHp_gUM

(internetbronnen geraadpleegd oktober 2018)

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.